

วิชา ดนตรี
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ดนตรีไทย

ดนตรีไทย

ดนตรีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มนุษย์รังสรรค์ขึ้นโดยการเลียนเสียงจากธรรมชาติหรือจากจินตนาการของแต่ละบุคคลแล้วถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ รับฟัง พร้อมกับถ่ายทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น

ดนตรีเป็นผลงานแขนงหนึ่งที่ช่วยจรรโลงโลกให้สดใสและเป็นสากลที่คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติและภาษาสามารถรับรู้และเข้าถึงความงามของดนตรีได้ โดยผ่านการฟังก่อให้เกิดอารมณ์ผ่อนคลาย มีความสุข และความอิ่มเอมใจ เรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “สุนทรียะของการฟังดนตรี” ซึ่งไม่ว่าดนตรีชาติไหนก็ไม่แตกต่างกัน

สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics)

เนื้อหาว่าด้วยการศึกษามาตรฐานของความงามตามทฤษฎีอันเกี่ยวกับ
ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ กฎเกณฑ์ทางศิลปะ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของวิชาปรัชญาใน
ส่วนของการแสวงหาคคุณค่า

ความหมาย

สุนทรียศาสตร์เป็นคำภาษาบาลี ประกอบด้วย

1. สุนทรียะ แปลว่า ความงาม ความดี
2. ศาสตร์ แปลว่า วิชา ความรู้

เมื่อนำมาสมรสกันจะได้คำว่า *สุนทรียศาสตร์* ซึ่งหมายความว่า วิชาที่ว่าด้วย
*ความดี ความงาม หรือความไพเราะ และสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ทำให้เกิด
ความรู้สึกต่างๆ เช่น เพลิดเพลิน สนุกสนาน หรือโศกเศร้า* ภาษาอังกฤษใช้คำว่า
Aesthetics มาจากคำในภาษากรีกว่า "Aisthetikos" หมายถึง วิชาปรัชญาที่ว่าความ
งาม การรับรู้ถึงความดี ความงาม

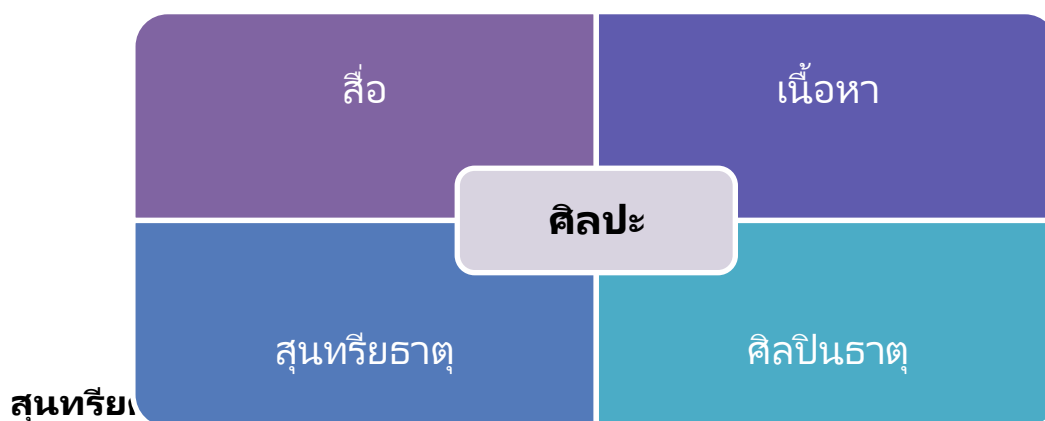
การเข้าถึงสุนทรียะ ต้องเข้าถึงได้ด้วยประสาทสัมผัสของตนเอง จากความรู้สึก
ภายใน โดยปราศจากการปรุงแต่งหรือความรู้สึกถึงผลได้ผลเสียใดๆ ตัวอย่างเช่น เดิน
ผ่านดอกไม้มีกลิ่นหอม เราได้กลิ่นหอมนั้นแล้วมีความสุข เรียกว่า สุนทรียะ แต่เมื่อใดที่
มีการเด็ดดอกไม้เหล่านั้นมาจัดเป็นช่อให้สวยงามตามใจต้องการ หรือได้ผลประโยชน์จาก
ความงามโดยการนำไปเป็นสินค้า ไม่เรียกความงามนั้นว่าสุนทรียะ

ศิลปะทุกแขนงจัดว่าเป็นสุนทรียศาสตร์ทั้งสิ้น แต่ละแขนงประกอบด้วยธาตุทั้ง 4

1. **สื่อ** ศิลปะทุกชนิดต้องอาศัยสื่อในการถ่ายทอด เพื่อที่จะถ่ายทอดความ
งามจองงานศิลปะนั้นไปสู่ผู้รับได้
2. **เนื้อหา** เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง หรือหมายถึงสิ่งที่ศิลปินถ่าย
ทอดผ่านสื่อออกมาส่งไปยังผู้รับ

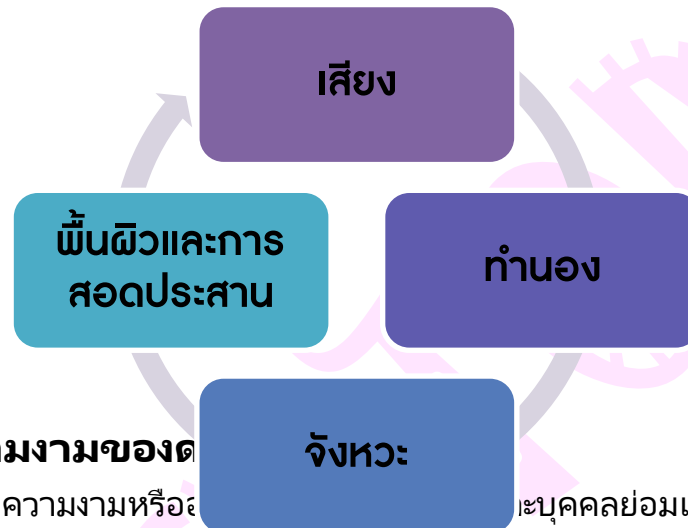
3. **สุนทรียธาตุ** คือ องค์ประกอบหลักของศิลปะแต่ละแขนง 3 ประการ ได้แก่ *ความงาม ความน่าชม และความเป็นเลิศ*
4. **ศิลปินธาตุ** ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ความรู้ ประสบการณ์ ความเฉลียวฉลาด และความสามารถ ซึ่งมีอยู่ในตัวศิลปิน แล้วนำมาแทรกสอดลงในงานศิลปะ

ดนตรีจัดเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นโดยอาศัยเสียงเป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ของศิลปินไปยังผู้รับ ซึ่งสุนทรียศาสตร์ของดนตรีประกอบด้วย

1. **เสียง** คือ สิ่งที่มากระทบโสตประสาททำให้เราได้ยิน เสียงมีหลายลักษณะ เช่น เสียงสั้น ยาว ดัง เบา สูง ต่ำ เป็นต้น ซึ่งเสียงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของดนตรี คุณสมบัติของเสียงประกอบด้วย ระดับเสียง ความสั้น ยาว และกระแสเสียง
2. **ทำนอง** คือ เสียงลักษณะต่างๆ ได้แก่ สูง ต่ำ สั้น และยาว ที่ผู้ประพันธ์นำมาเรียบเรียงให้ต่อเนื่อง ผสมผสานอย่างกลมกลืน ทำนองแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทำนองทางร้อง และทำนองบรรเลง
3. **จังหวะ** หมายถึง การแบ่งช่วงระยะความยาว สั้น ของทำนองเพลงให้มีสัดส่วนเท่าๆกัน โดยใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง กรับ โหม่ง ฉาบ กลอง เป็นต้น
4. **พื้นผิวและการประสานเสียง**
พื้นผิวทางดนตรี หมายถึง ลักษณะหรือรูปแบบของเสียงโดยรวมของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด

การประสานเสียง หมายถึง การนำเสียงหลายๆเสียง หรือโน้ตหลายๆตัวมา รวมกลุ่มเพื่อบรรเลงให้สอดคล้องประสานกันไปพร้อมๆกัน เพื่อสนับสนุนแนว ทำนองหลักให้เด่นชัด เรียกว่า *ทริยแอด* หรือ *คอร์ด* การเลือกเสียงใดมารวมกลุ่มเป็นคอร์ดนั้นต้องถูกต้องเป็นไปตามหลัก ไวยากรณ์ของดนตรี และต้องดำเนินคอร์ดหรือเปลี่ยนคอร์ดให้สัมพันธ์กับ แนวดนตรีหลักหรือแนวทำนองด้วย

การรับรู้ความงามของ

จังหวะ

การรับรู้ถึงความงามหรือศิลปะบุคคลย่อมแตกต่างกัน จึงเป็น การยากที่เข้าถึงกันได้ในทุกคน จึงมีการกำหนดหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ขึ้นมา เพื่อให้ สามารถเข้าถึงและรับรู้ความงามของดนตรีได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1. ควรศึกษาและทำความเข้าใจพื้นฐานของเพลงที่มาก่อน
2. ศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับเสียงของเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เพื่อสามารถ จำแนกและรับรู้ได้
3. ทำตนให้อิสระ คือ ต้องทำตนให้ห่างจากภาระงานทุกสิ่งขณะฟังเพลง เพราะ การฟังเพื่อให้ซาบซึ้งถึงความงามย่อมต้องใช้สมาธิ
4. ควรจัดลำดับการฟัง เพราะการรับรู้และความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อได้ยิน ได้เห็น และได้กระทำ โดยแต่ละบุคคลย่อมมีการจัดลำดับการฟังเฉพาะตัว แต่ไม่ควรฟังอย่างสะเปะสะปะ
5. โน้มใจเพื่อรองรับสัมผัสแห่งอารมณ์ของบทเพลง คือมีอารมณ์ร่วมไปด้วย
6. ควรฟังซ้ำหลายๆครั้ง เพื่อทำให้รับรู้ได้ดีขึ้น
7. ศึกษาเนื้อหาสาระของบทเพลงตามที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจถ่ายทอด

Figure 1 สมเด็จพระเทพฯ เป็นตั้งผู้ทรงอุปถัมภ์ดนตรีไทย

ปัจจัยในการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีไทย

โดยปัจจัยที่ช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีไทย ได้แก่

1. **ความเชื่อ** เป็นสิ่งที่เกิดมาจากความคิด ประสบการณ์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่อธิบายได้ยากในแต่ละยุคสมัย เช่น การประพันธ์เพลงเพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีแห่นางแมว พิธีทำขวัญข้าว พิธีไหว้ครู เป็นต้น

Figure 2 พิธีแห่นางแมวของฝน

2. **ศาสนา** ไม่ว่าจะศาสนาใดหรือดนตรีของชนชาติใด ต่างก็มีความสัมพันธ์กับศาสนาทั้งสิ้น เช่น การเล่นดนตรีและขับร้องประสานเสียงในโบสถ์ของศาสนาคริสต์ การขับร้องบทสวดประกอบดนตรีของชาวทิเบต และสำหรับประเทศไทย เช่น พิธีอุปสมบท พิธีเทศน์มหาชาติ เป็นต้น
3. **วิถีชีวิต** เนื่องจากดนตรีและศิลปะสามารถทำให้อารมณ์ของผู้ฟังรู้สึกมีความสุข ผ่อนคลาย และเคลิบเคลิ้มหลงใหลได้ ดังนั้นในวิถีชีวิตปกติของคนทั่วไป ดนตรีก็มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นกัน เช่น งานดนตรีในงานพิธีต่างๆ พิธีสมรส พิธีศพ งานเฉลิมฉลองต่างๆ เพื่อความบันเทิงนาการ

4. เทคโนโลยี การมีเทคโนโลยีใหม่ๆก็ส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ผลงานทางดนตรีใหม่ๆได้เช่นกัน

บทบาทของดนตรีไทยในการสะท้อนสังคม

มนุษยชาติทุกเผ่าพันธุ์ต่างก็มีวัฒนธรรมทางด้านค่านิยมและความเชื่อเกี่ยวข้องกับดนตรีมาตั้งแต่อดีต บางอย่างยังคงอยู่ บางอย่างก็สาบสูญไปตามกาลเวลา ต่อไปนี้จะขอยกตัวอย่างค่านิยมและความเชื่อที่ยังคงอยู่ในวงการดนตรีไทย

1. **ค่านิยมของสังคม** สังคมในสมัยก่อนนั้น ดนตรีไทยถือเป็นของสูงค่าและแสดงรสนิยมของผู้คนในสมัยนั้น ผู้ใดที่มีฐานะมักจะมิวงดนตรีไทยเป็นของดนตรี เพื่อนำมาแข่งขันกับวงของผู้อื่นว่าวงผู้ใดมีความเป็นเลิศมากกว่ากัน แต่ในปัจจุบันค่านิยมนี้ได้หมดไปแล้ว
2. **ความเชื่อ** ความเชื่อในเรื่องของดนตรีไทยนั้นมีอยู่มากมาย ตัวอย่างเช่น สังคมไทยและนักดนตรีไทยเชื่อว่า *ดนตรีไทยมีครู* ดังนั้นก่อนที่จะผู้ใดจะเริ่มเล่นดนตรีอย่างจริงจังหรือจะนำดนตรีไปใช้ในการต่างๆจะต้องมีการไหว้ครูก่อนทุกครั้ง เพื่อบอกกล่าวครูดนตรีให้ช่วยเหลือให้การเรียนการฝึกซ้อมสำเร็จ หรือเพื่องานต่างๆดำเนินไปอย่างราบรื่น

Figure 3 ประเพณีไหว้ครูดนตรีไทย